

מתחזק לעבור בחזקה, ובוטח ומחליק ונופל, כמו בארץ שלום אתה בוטח (ירמיה יב ה), ותירגם יונתן את מתבטח ונופל, מחליק. ויש עוד לומר ובוטח ממש, בוטח בהבלו לומר לא תבואני רעה. ד"א לב יודע מרת נפשו, ישראל שהם מרי נפש בגולה ונהרגים על קדושת השם, ובשמחתו לעתיד לא יתערב זר: בית רשעים ישמד. בית עשו: יש דרך ישר לפני איש. דרך ע"ז ישרה היא בעיני עשו איש שדה, ואחריתה וגו': גם בשחוק. שהקב"ה משחק עמם בעולם הזה יכאב ליבם לעתיד. וכן הוא אומר ואתם תצעקו מכאב לב (ישעיה סה יד): מדרכיו ישבע סוג לב. עשו: ומעליו איש טוב. יעקב:

רש"י כתב פירושים לתשובת המינים אפילו אם לא הזכיר זאת במפורש:

הרי"ד

בראשית כ יג:

כאשר התעו. לשון רבים. ואל תתמה כי בהרבה מקומות לשון א־להות וכל לשון מרות קרוי בלשון רבים, אשר הלכו א־להים (ש"ב ז כג), א־להים חיים (דברים ה כג), א־להים קדושים הוא (יהושע כד יט). וכן כל לשון אלהות ואדנות בלשון רבים, ויקח אדוני יוסף אותו (להלן לט כ), ואדוני האדונים (דברים י יז), אדוני הארץ (להלן מב ל). וכן אם בעליו עמו (שמות כב יד), והועד בבעליו (שם כא כט):

שם לה ז:

נגלו אליו הא־להים. במקומות הרבה שם א־להות ואדנות בלשון רבים, כגון אדוני יוסף (להלן לט כ), אם בעליו עמו (שמות כב יד), ולא נאמר בעלו. וכן א־להות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים. אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים:

בעירובין יג ע"א על תשובתו של ר' ישמעאל לר' מאיר כשהלה ענה לו שהוא עוסק במלאכת הלבילות (כתיבת ספרים קדושים): "בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת או מיתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו" כותב רש"י: "מחסר אות אחת. וה' א־להים אמת (ירמיה י י) אם מחסר אל"ף הרי אתה מחריב. וידבר ה' אם תוסיף אות אחת ותכתוב וידברו נמצאת מחריב". ורש"י לא רצה להביא את הראיה של תוספות "כמו בראשית ברא, בראו" משום ששם כתוב "אלקים" מפני שבכמה מקומות השם הזה יש לו פועל או שם תואר בלשון רבים. אבל אחר כך מצאתי שעל אותו המאמר במסכת סוטה כ ע"א מביא רש"י את הדוגמא של תוספות.

ההופכים דברי א־להים חיים לרעה

אוצר החכמה

- ברכות יב ע"ב: מינות. הנוצרים ההופכים טעמי התורה למדרש טעות ואליל: וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין א־להים (תהלים יד א), ואין לך נבל מן ההופך דברי א־להים חיים:
- דברים לב כא: בגוי נבל אכעיסם. אילו המינים, וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין א־להים: בדפוסים אלו הכופרים.
- ר"ה יז ע"א: המינין. התלמידים אשר הפכו דברי א־להים חיים לרעה:
- ברכות כח ע"ב: ברכת המינים ביבנה תקנוה. קרוב לתרבותו של יש"ו (דפ"ו: הנוצרי) שלמדו להפך דברי א־להים חיים.
- משלי ב יא יב: מזימה תשמור עליך, מאיש מדבר תהפוכות, הם המינים המסיתים את ישראל למינות ולע"ז ומהפכים את התורה לרעה:

פקרו המינים

- סנהדרין לח ע"ב: שפקרו המינים. שמביאין ראיה מן התורה להפקירן:
- מגילה ט ע"א: אעשה אדם. שמכאן פקרו המינים לומר שתי רשויות הן דכתיב נעשה:
- מגילה יז ע"ב: [וכיון שנעשה דין מן הרשעים] כלו המינין. שאינן מאמינין בדת משה שהיתה מן השמים לכך סמכו לה ברכת המינין שנאמר עוזבי ה' (ישעיה א כח), אלו המינין:
- מגילה כה ע"ב: פקרו המינין. העיזו פניהם לומר יש ממש בעבודה זרה:

עשו

- מה שבסוגריים היא מילת החילוף של הצנזורה.
- ישעיה יב ב: יִהְיֶה ה'. עד הנה היה שמו חלוק ובמפלתו של עשו (עמלק) נעשה שלם:
- ישעיה יח ה: כי לפני. בישול קצירו של עשו (עמלק) ושל גוג: התז. יהרוג השרים והשליטים של עשו (דפ"ור חסר) ושל עוג וחיילותיו ועוזריו: התז. כלומר יהרוג המלכים והשרים והשליטים של גוג וחיילותיו ושל עשו ועוזריו:
- ישעיה כא יב: וגם לילה. לעשו (דפ"לוב: לרשעים) לעת קץ:
- ישעיה כד יז: פחד ופחת ופח עליך. עשו איש הר שער יושב הארץ:
- ישעיה כו ח: אף אורח משפטיך ה' קוינוך. אף כך קוינו להראותינו אורח משפטי נקמותיך בעשו הרשע (ברשעים):

ישעיה כו יח: ובל יפלו. ואין נופלים בני עשו (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור: הכשדים)
 שהם יושבי תבל שכבשו ומלאו את הארץ:
 ישעיה סה כה: ונחש. יאכלו עשו (אותו) שנמשל בתבן:

אדום

החזקת אדום

ישעיה כד טז: ואמר רזי לי וגו'. חמש בגידות אמורות כאן כנגד בבל מדי ופרס
 ויון ואדום (דפ"לוב: וכותים, דפ"ור חסר):
 ישעיה ל כה: ביום הרג רב. שיהיה טבח גדול בארץ אדום (אשור):
 ישעיה לב יט: ובשפלה. שנשפלו עד עכשיו תשפל עיר מטרופולין של אדום (פרס):
 ישעיה לג כג: מרבה. הרבה יחלקו שלל אדום (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור: סנחריב):
 ישעיה לד ה: כי רותה בשמים חרבי. להרוג שרים של מעלה ואח"כ תרד על
 אדום (דפ"לוב: האומה ישמעאל, דפ"ור: עמלק) למטה, שאין כל
 אומה לוקה עד שילקה שר שלה במרום:
 ישעיה לד ט: ונהפכו נחליה. של אדום (דפ"לוב: עכו"ם, דפ"ור: של בבלים):
 ישעיה לה א: מדבר וציה. ירושלים הקרויה ציה וציון הקרויה מדבר הן ישושו
 על מפלתם של גיבורי אדום ובצרה (דפ"לוב: עובדי כוכבים ופרס,
 דפ"ור: שעיר ובצרה):
 ישעיה לה ד: גמול א־להים. על אויביכם (הרשעים) הוא יבוא ואתכם יושיע:

רומי

במדבר כד כד: צים מיד כתים, שיעברו כתיים, שהם רומיים (ארמיים) בבירניות
 גדולות על אשור.
 ישעיה יא יא: ומאיי הים, הם איי כיתיים, רומיים בני עשו (דפ"לוב: יוונים, דפ"ור:
 עכו"ם).
 ישעיה כג ה: כאשר שמע למצרים. אשר שמעו על מצרים שהבאתי עליהם עשר
 מכות וסוף טבעו בים: יוחילו. יבהלו: כשמע. השומעים כשיצא
 שמע צור כי גם מכותיה של צור יהיו דוגמת אותן מכות, דם ואש
 דוגמת מכה דם. קול שאון מעיר (להלן סו ו) זו קרקורי הצפרדעים.
 ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית (להלן לד ט) דוגמת מכת כינים.
 וירשוה קאת וקיפוד (שם שם יא) דוגמת מכת ערוב. ונשפטתי אתו
 בדבר (יחזקאל לח כב) דוגמת מכת דבר. המק בשרו (זכריה יד יב)
 דוגמת מכת שחין. וכרת הזלזלים (לעיל יח ה) דוגמת הברד והארבה.
 וטבח גדול בארץ אדום (להלן לד ו) דוגמת מכת בכורות. השיטה
 הזאת אם צור זו היא רומי (עיר אחרת). ואם צור ממש לפי שכיסה

אותה הים הוא אומר עליה כאשר שמע למצרים. ואני אומר שכל הענין מדבר בצור העיר שהרי סמוך לה צידון (פסוק ד): הבאתי את כל הרש"י הזה, שכך הוא בכל כחה"י ובדפ"לוב. בדפ"ור הרש"י מקוטע ומסתיים ב"זו קרקורי הצפרדעים". כנראה שהצנזור בדפ"ור החמיר יותר. ועוד ראיה שכשארם מביא דברי רש"י או מפרש אחר מן הדפוסים שצריך להזכיר איזה דפוס. רש"י הביא את המדרש, שתבואנה עשר מכות על רומי כמו שבאו על מצרים, ולמרות שבסוף הוא דוחה את המדרש הזה לא נמנע מלהביאו, שיהיו דברי נחמה שהקב"ה יתנקם בעשו ובאדום על כל הרדיפות והרציחות והטביחות והשוד והשבר והחמס שעשו ביהודים. יושבי מרום, צור ורומי ואטליה (ושאר ארצות).

ישעיה כו ה:

והרג את התנין אשר בים, היא צור שהיא ראש לבני עשו והיא יושבת בלב ימים, וכן כתיים קרויים איי הים והן רומיים. נטשו חבליך, המושכים את הספינה את רומי (דפ"לוב: עיר) חייבת. מבצרה, אמרו רבותינו שתי טעיות עתיד שר של רומי (אדום) לעשות.

ישעיה כז א:

ישעיה לג כג:

ישעיה סג א:

צלם

גם בביתי מצאתי רעתם, שהעמידו צלם (דמות) בהיכל. העצב נבזה, תמיה היא, שמא צלם (דפ"לוב: דמות, דפ"ור: צורה), נבזה ונשבר האיש הזה שהושלך מעל פני כמי שאין חפץ בו.

ירמיה כג יא:

ירמיה כב כח:

לשון עבר

בכמה מקומות הצנזורה הפכה את דברי רש"י כמדבר בלשון עבר כאילו אין הכוונה לגוים שבימיו:

בראשית כד טז: ואיש לא ידעה. לפי שבנות הגוים (היו) משמרות מקום בתוליהן.

בראשית כו לד: בן ארבעים שנה. עָשָׂו (היה) נמשל בחזיר.

ישעיה כו טו: יספת לגוי, מה שאין (מה שלא היה) כן מנהג עשו (דפ"לוב: עכו"ם), ועל כן ריחקת מלפניך כל שאר קצוי ארץ (בדפ"ור ליתא).

ישעיה מו ג: העמוסים מני בטן, מאז נולדתם בבית לבן הארמי עמסתי אתכם על זרועותי, כי מאז עמדו עליכם קמים בכל דור ודור, ולא כשאר האומות (כעובדי כוכבים ומזלות) שהם (שהיו) עומסים ונושאים את אלהיהם כמו שאמור למעלה, אבל אתם עמוסים ונושאים בזרועותי.

ישעיה סה יא: למני, למניין חשבון הכומרים אתם (היו) ממלאים אגנות מזג יין.

האומות

- ישעיה ג יג: ועומד לדין עמים, מתעכב ומאריך בדיני האומות (דפ"לוב: בדינם, דפ"ור חסר).
- ישעיה ג יד: ה' במשפט יבוא עם זקני עמו, ולאומות (ולעכו"ם) אומר אתם בערתם את כרמי.
- ישעיה כד כא: צבא מרום, יפיל שרי האומות (דפ"בול: עכו"ם) תחילה.
- ישעיה כד כב: ואוספו, האומות (דפ"כול חסר) אספה שהיא לרעתם להכניס אסיר אל בור המוכן לו, מחוייבי דין גיהנם לגיהנם.
- ישעיה לג יט: עם נועז, כמו לועז, אֵילו כל האומות (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור: אשור ובבל) שאין לשונם לשון הקודש.
- ישעיה לד ד: ונמקו כל צבא השמים, ופחדו כשאשליך שרי האומות (דפ"לוב: עובדי כוכבים). ונגולו, ואני מפרשו לפי העניין מפני שעכשיו הטובה והאורה לאומות (דפ"לוב: ישמעאלים, דפ"ור: לרשעים), לכשימחו ויחרבו יהי דומה לעולם כאילו נגלל השמים והאור כגלילת ספר.
- ישעיה נו ח: עוד אקבץ עליו, מן האומות (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור חסר) שיתגיירו ונלוו עליהם. לנקבציו, נוספים על קבוצי ישראל.
- ישעיה נו ט: כל חיתו שדי, כל גרי האומות (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור: חסר) אתיו והתקרבו אלי ותאכלו את כל חית ביער, את גיבורי האומות (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור: הכשדים) שאימצו את ליבם מלהתגייר (דפ"ור ליתא).
- ישעיה נו ט: ותשפילי, את חיזקי האומות (דפ"לוב: העכו"ם, דפ"ור: הכשדים) עד שאול, כן תרגמו יונתן.
- ישעיה סא ח: כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה, לכך איני מקבל עולות מן העמים (העובדי כוכבים). ונתתי פעולתם, של ישראל שתהא באמת, או ונתתי את פעולתם שפעלו שכר שסבלו גידופי האומות (העובדי כוכבים).
- ישעיה סה יז: שמים חדשים, יתחדשו השרים שלמעלה ויהיו שרי ישראל עליונים ושרי האומות (העובדי כוכבים ומזלות) תחתונים, וכן בארץ.... (בדפ"ור כל הקטע נשמט).

שמד

- ישעיה סג א: זה... והקב"ה משיבו אני הוא שעלתה לפני לדבר בצדקת האבות ובצדקת זורו של שמד (צרה).

נספח א:

והנה עתה בא לידי "ספר תפארת יוסף", "ביאור יפה על פירוש רש"י על התורה מדובר נכבדות מאיש משכיל שיר ידידות של הרב הגדול מוהר"ר יוסף יוזל סג"ל (נדפס בפראג בשנת תהיין לראש יוסף)", וחסרון שלש המילים "ואלה האמורים למטה" הטעהו, ונביא את דבריו כדוגמא למה שקרה לכל מפרשי רש"י על הפסוק הזה (תיקנתי כמה טעויות הדפוס וגם פיענחתי את ראשי התיבות וכתבתים במלואם).

"כתב הרא"ם לא אלה האמורים למטה כו' שאין לארץ תולדות אחרות חוץ מן הנזכרים למעלה וכו'", דאם לא כן מה הטעם לא מפרש קרא כאן התולדות אחרות.

ואני כבר אמרתי לעיל שהפרשה הראשנה מ"בראשית" עד "אשר ברא א' לעשות" הוא סיפור בריאת העולם בדרך כללי, ומ"אלה תולדות" עד גירוש האדם מגן עדן מספרת התורה בפרוטרוט יצירת האדם ביום השישי וכל מה שארע לו ולאשתו עד גירושם מגן עדן.

"ובמדרש ילקוט כאן כתב דלא כהרא"ם":

"והא דלא פירוש רש"י אלה פוסל את הראשונים, ומה פוסל, תהו וזהו, כמו שכתוב בב"ר, עיין שם, הוא נמי מהאי טעמא דדוקא אם אלה קאי אלמטה אמרינן פוסל של מעלה מה שאין כן כאן מוכח דאלה אֶשֶׁל מעלה קאי"

דברי בראשית רבה אינם סתירה לרש"י, שגם הוא סובר ש"אלה" פסל את התהו ובוהו, כמו שכתבתי, שהקב"ה היה צריך לבטל את התהו ובוהו כדי שיהיה עולם מסודר ומתוקן שיוכל לקיים את היקום ואת כל בריותיו ואת המין האנושי.

"אך תוספות דפרק קמא דשבת דף י"ג ע"ב שכתבו ועל המדרש קשה לר"י דאלה דברי הברית קאי אמה שנאמר למעלה עכ"ל קצת קשה למה לא הקשו מאלה תולדות שמים דהכא, ואי משום דבב"ר דרשו גם כאן אלה פוסל כו' הא תוספות קיימו התם לפרש"י דלשון ורש"י כאן פירש בהדיא אלה האמורים למעלה ולא פירש אלה פוסל כו' דאילו כן היה לו לומר מיד בתחילת הספר אלה ומה שנראה ממדרש אבכיר הובא במדרש ילקוט אלה תולדות השמים ראוי היה להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה כו' עיין שם, לא נראה לרש"י לפי פשוטו של מקרא, אך בלאו הכי גם מאלה דברי הברית שהקשו תוספות נמי לא קשה על פי הא דאמרן".

ולפי מה שהבאנו לעיל אין לומר ש"לא נראה לרש"י לפי פשוטו של מקרא".

ועד עתה חשבתי שנעלמו מכל המפרשים את דברי בעל מעשי ה', שלא מצאתי אף אחד שיביאם. והנה ברגע האחרון בא לידי "ספר תפארת יוסף" של מוהר"ר יוסף יוזל סג"ל (נדפס בפראג בשנת תהי"ן לראש יוסף), והוא המפרש היחידי שמביא את דברי רבי אליעזר אשכנזי.

"והנה במעשה ה' ר' פי"ד הקשה על פרש"י דהכא דלא יתכן שתהיה פרשה מתחלת בתחלתה לומר אלה על מה שסיפר כבר בפרק שקודם לו וכו' עכ"ל, ולא דק דעיקר הכוונה כאן הוא דאלה התולדות האמורים למעלה נמשך על בהיבראם ביום עשות לפי פירוש שהביא רש"י וראוי להיות פרשה אחרת".

ולא זכיתי להבין את דבריו, ואדרבה, הבעל מעשי ה' הוא היחידי בין מפרשי רש"י שבאמת דק בדברי רש"י. ואולי בלא יודעין מתכוון הרב סג"ל לשלוש המילים החסרות.

הגאון ר' יוסף יוזל סג"ל זצ"ל היה תלמיד חכם מובהק, חריף ובקיא, סיני ועוקר הרים. וכדי להדביב את שפתותיו בקבר נביא כאן פירוש למדני ופשטני לדבר שמתמיה את הרבים: בראשית יב יג: "למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות":

מקשים והכתיב ושונא מתנות יחיה וכו' ע"ש. ולי נראה פשיטא לשיטת הרא"ש בחושן משפט סימן קע"א דאם חבירו נותן לו מתנה והוא נמי טובת עצמו דשרי דלא נאמר על זה ושונא מתנות יחיה. עיין סמ"ע התם. וכן משמע ^{אוצר החכמה} לי בהדיא ממה שנאמר פ' אלו טריפות ר"א כי הוּו קא משדר ליה מתנות כו' דכתיב ושונא מתנות יחיה. ר' זעירא וכו' אזיל אמר אתייקורי הוא דמתייקרי בו, ופירש רש"י שם והנאתם הוא ואין זו מתנה עכ"ל. דהכי נמי הנאתם הוא ושרי דכל המתנות יתנו לו רק בשביל אהבתם את שרה. וכן משמע לי מדאמר קרא כאן לענין ייטב לי בעבורך, דלכאורה בעבורך ייתור הוא דהיה לו לומר למען ייטב לי וחיתה נפשי בגללך, והוּוה משמש בגללך לשניהם, אלה דלהכי אמר מייד בעבורך להורות על היתר מתנות שרוצה לקחת דשרי ואין בו משום שונא מתנות יחיה כיוון דבעבורו יתנו לי וטובות עצמם הוא.... ואע"ג דרש"י פירש במשלי ט"ו ושונה מתנות יחיה, מאחר שהוא שונא מתנות כל שכן שהוא שונא את הגזל עכ"ל, צדיקים כאברהם שאני שהיה נשמר טובא מן הגזל....

וראה שם באריכות דברים נחמדים ונעימים וכנופת צוף מתוקים.

נספח ב:

לשמות לב כב:

על כן אגיד לך את הרשום בכתב אמת את אשר עם לבבי בפי' האמתי בדבריו של רש"י ז"ל, ואומר על פי פסוקי התורה את אשר יורוני מן השמים. כי ודאי משה לא הפך דברי הש"י ולא שכח אותם חלילה, אלא מיד למחרת רדתו מן ההר הקהיל את כל עדת בני ישראל וגו', ובלי ספק גם בצלאל וכל חכמי לב גם הם היו בתוך אותו ההקהל, ואמר להם משה שם כל פרשת ויקהל להודיע דרך כלל מה שצוה לו הש"י ממלאכת המשכן כדי לכפר על עון עגל, ואמר להם כסדר כמו ששמע בסיני מפי הש"י המשכן תחלה ואח"כ הכלים דרך כלל כדי שידעו ישראל מה שיתנדבו לצורך המלאכה, אבל פרטי המלאכה ומדותם ושיעורם ומניינם ומשקלם לא הגיד להם עכשיו עד שלמד עמהם פרשת תרומה, ששם כתובים כל פרטי המלאכות, ואח"כ כשלמד עמהם פרשת תרומה והתחיל בארון ושולחן ומנורה ואח"כ המשכן היה בצלאל מסופק איזו סדר נאמר לו למשה תחלה, או סדר פרשת ויקהל או סדר פר' תרומה, כי ודאי הראשונה נאמר לו בדוקא, ומה ששינה פעם אחת היה לו כוונה מה בו, ולכך באותו פעם אמר לו בצלאל למשה סדר איזה מהם שמעת תחלה או ויקהל או תרומה וסיים דבריו ואמר אבל הדעת נותן שסדר פר' ויקהל נאמר לך תחלה מפני שמנהג העולם כך הוא לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו, ואמר לו משה כך שמעתי מפי הקב"ה בסיני כמו שאתה אומר המשכן תחלה ואח"כ כלים כמו שסדרתי בפרשת ויקהל, ואח"כ התחיל לשבח אותו ואמר לו משה לבצלאל בצל א-ל היית שנפלת מעצמך על האמת מה שאמר לי הקדוש ברוך הוא בסיני, כי ודאי כך צוה לי כו', ומה שהתחלתי אני עכשיו בפרשת תרומה במלאכת הכלים והתחלתי בארון תחלה יש לי בו כוונה מה, ששמא היתה דעתו לגלותו להם בעל פה אח"כ. והכוונה נ"ל שהיא גלויה ומפורסמת כי מפני שסיים שם באותה פרשה שלפני מעשי הארון בפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וגו' (לעיל כה ח) להודיע להם תכלית הש"י במעשה המשכן כדי שישכן בתוכם וגו' הוצרך לומר להם מיד עיקר מקום השכינה איה תהיה מקום מנוחת כבודה והוא שתהנה [צ"ל שתחנה] על הארון, וכמו שסיים שם בפר' הארון ונועדתי לך ודברתי אתך וגו' (פסוק כב), וכיון שהתחיל בארון שהוא כלי אחד מכלי המשכן סיים אח"כ מעשה כל הכלים זה אחר זה, ולמד עמהם מעשי השולחן ואח"כ מעשי המנורה ואח"כ התחיל ללמוד עמהם מעשי המשכן עצמו, וזאת הכונה אע"ג שהיא גלויה ומפורסמת אעפ"כ דקדק בה בצלאל לשאול מפני שהוא היה ממונה על כל האומנים כידוע, וחשש מאד פן ח"ו יטעה במעשה ויעבור פי ה' כי חשב שמא הוא חק מפי הש"י כמו שאומר לו משה עכשיו לעשות הארון תחלה, ומה שאמר לו כבר בפרשת ויקהל לעשות משכן תחלה שמא אמר משה כן מפני שמנהג העולם כן הוא, לכך לא רצה לעשות שום דבר מעצמו ולסמוך על שכל סברתו ושאל את פי משה רבו ואמר לו איזה מן

הפרשיות שאמרת תחלה מפי הקב"ה בסיני, וגלה לו דעתו בשאלתו כתלמיד השואל מפי רבו ואמר לו משה רבי דעתי נוטה שפרשת ויקהל שמעת מסיני כי מנהג העולם כן הוא לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, ומה שהתחלת עתה בפרשת הארון יש לך בו כוונה מה, ואני אומר שהכוונה היתה כמו שכתבתי, וגם בצלאל ידעה ושאלה לו, או אולי יש לו עוד הרבה כוונות [צ"ל כוונות] כי שבעים פנים לתורה, והשיב לו משה ודאי כן הוא כמו שאמרת, וסיים דבריו ואמר כך שמעתי מסיני המשכן תחלה כו', ואחר כך התחיל לשבחו על זה ואמר שמך יורה על שכלך ושמן נאה לך, כי בצלאל שמך ובצל א-ל היית, כן נ"ל אמתת פירושו של רש"י, והש"י יראנו נפלאות סודתו בתורתו אמ"ן.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
עיונים ברש"י גולד, שמואל יהושע עמוד מס': 289 הודפס ע"י אוצר החכמה

נספח ג:

פירוש הט"ז:

מלך המשיח

רבו הקושיות בזה: האין לא אמר משה באמת כמאמרו יתברך. ותו הא באמת נאמר בפרשת תרומה תחילה כלים אלא בפרשת תשא נאמר משכן תחילה. ותו דבפרשת ויקהל אמר משה לכל עדת ישראל משכן תחילה. ותו כפל לשון שזכר רש"י 'אמר לו'. ונ"ל דמשה לא נכשל ח"ו בזה אלא הבין האמת בדבריו יתברך במה שאמר בפרשת תרומה כלים תחילה, לא היתה כוונתו יתברך על סדר עשייתן רק זכר שם התכלית במשכן שיעשה כלים ויניח שם, ובפרשה תשא אמר שם עיקר הסדר, וע"כ אמר שם בלשון זה: ראה קראתי בשם בצלאל וגו', ועוד אמר שם: ועשו את כל אשר צויתך את אהל מועד וכו', ר"ל בזה תראה חכמתו של בצלאל במה שידע הוא לעשות המשכן תחילה אע"פ שאתה תאמר לו כסדר הנזכר בפרשת תרומה כלים תחילה, ובכוונה מכוונת צוה השי"ת למשה שיאמר הסדר הנזכר בפרשת תרומה כדי שירגיש בקושיא בזה ויבין העניין כי שם מדבר מן התכלית לא מסדר העשייה, ועל ידי זה יתפרסם חכמתו. וע"כ אמר 'ראה קראתי בשם' פירוש שתראה שהוא הגון. וע"כ אמר 'ועשו את כל אשר צויתך' פירוש שידעו עיקר הציוי כפי אשר אני מצוה אותך. וכן עשה משה ואמר לו כלים תחילה, והקשה לו בצלאל 'הא מנהג העולם כו', השיב לו משה 'כך שמעתי' ר"ל כל מה שאמרתי לך ומה שאתה מקשה עלי ודעתך לעשות המשכן תחילה הכל שמעתי מפי הקב"ה, כמו שזכרתי שרמז לו הקב"ה שע"י קושייתו של בצלאל והבנת הענין לאמתו תתברר חכמתו, וכן היה באמת. ואח"כ אמר לו משה פעם שנית בפירוש 'בצל א-ל היית וכך צוה לי השי"ת בודאי' כמו בדעתך. וע"כ עשה משה שני מאמרים מזה, דאם לא עשה אלא מאמר אחד הו"א (=הווא אמינא) מ"ש תחילה 'כך שמעתי' פירושו כמו שאמרתי כלים תחילה אלא שאתה בצל א-ל היית, ע"כ עשה שני מאמרים מזה להורות שמ"ש תחילה 'כך שמעתי' פירושו כמו שאתה מקשה לי כן שמעתי, וכמו שזכרנו. נמצא שמ"ש תחילה 'כך שמעתי' הוא ממש כפי מה שאמר אח"כ 'בצל א-ל היית', אלא שתחילה אמרו דרך רמז ואח"כ אמרו בפירוש. וע"כ עשה תחילה מאמר מיוחד לפי שהוא לבדו כולל תשובה מספקת אלא שצריך אח"כ פירוש, וזה לא היה מובן אם היה אומר הכל בפעם אחת דהו"א (=דהווא אמינא) שאין כאן פירוש. זה הוא דרך נכון מאוד בדברי רש"י בס"ד. ובפרק הרואה איתא בהדיא שהלך משה והפך וא"ל עשה ארון כו', משמע כדברי, דמשה הפך בכונה.

אוצר החכמה

מפתח המקורות

פרק	פסוק	עמ'	פרק	פסוק	עמ'	פרק	פסוק	עמ'
בראשית								
א	ה	קיג	כו	כב	קה	כ	כב	קפח
א	ז	קיב	כו	כט	קנז	כא	א	צט
א	כז	ק	כז	יד	קמג	כא	כא	קעז
ב	ב	קיב	כז	כג	רס	כג	כז	רסא
ב	ה	ק	כז	כט	קלט	כז	ג	קסד
ב	ח	ק	כח	יט	קלו	כח	כב	רו
ב	יט	ק	לא	נ	קמה	כח	לט	קצב
ג	ח	קכ וכד	לב	יז	קסד	כט	לח	קצג
ג	ט	רלא	לג	יח	קצא	כט	מג	רכא
ד	א	קמ	לה	ז	קסט	לג	ה	רמא
ד	ט	רלא	לה	טו	קסה קצד	לג	כב	רסא
ה	א	רכח	לז	ג	קסה	לד	יא	קמט
יב	ז	קכז	לח	כב	קמג	לו	א	ריז ריח
יב	יג	קל רפח	לח	כו	רס	לו	ז	רסד
יב	טז	קמד	לט	כ	רס	מ	ג	רסא
יד	כ	רו	מג	ח	קצד	ויקרא		
טו	יח	קכו קכז	קסז	קסז	קסז	י	ג	קצב
טז	ד	קכה	מג	טז	רטז	יב	ב	רנה
יז	כא	קכז	מז	כט	רנא	יט	ג	קטו
יח	יד	קכז	מח	יג	רמא	יט	טז	רנה
יח	יז	קכג	מט	טו	רנד	כא	ד	רכו
יח	כב	קיב	נ	יט	רמד	כד	ג	קצב
יט	א	קיב	שמות			במדבר		
יט	ט	רמד	א	יז	קסז	ד	יג	קסה
יט	יג	קיב קכב קנב	ב	י	רנט	ה	כז	ריא
כ	יג	קצד	ד	ב	רל	ו	כג	רסג
כ	טו	קכז	ה	ב	קפד	ח	כו	רלא
כא	א	קכג	ח	יא	רסד	י	לא	ריז
כא	יד	קפ	יב	יד	רסא	יא	יב	רמד רס
כא	לא	קמה	טו	יט	רנד	יב	א	קעא
כב	יז	קלג	טו	כד	רנא	יג	יט	רמד
כב	יט	קמא	טו	כו	קטו	טו	לה	רסג
כד	א	רלא	טז	ה	רטז	טז	כב	רמד
כד	נא	קל	טז	טז	קצג	יז	יא	רמא
כד	סב	קמא	יח	יד טז	רכט	כא	ה	קעא
כד	סז	קמז	יח	כב	רסד	כא	יח	קכח
כה	כז לד	קמב	כ	ח	רסד	כד	ד	רכא
כו	ב	קלב	כ	יא	קיד רלא			

פרק פסוק עמ'			פרק פסוק עמ'			פרק פסוק עמ'		
רסה	ט	ו	שופטים			קנט	מט	לא
רסד-רסה	י	ו	ב	יד	קמג	קפא	ג	לג
קסו	יא	ז	ה	ז	רס	רסא	ה	לה
קט	יד	ז	ט	נג	קלו	קצג	ו	לו
קיג	א	יא	יא	לה	רנט	דברים		
קפד	יא	יז	יג	ג	קט	רמב	טו	א
קסז	ה	ל	יג	ה	קי	רסג	טז	א
קט	יז	לד	יג	ז	קט	רסב	לה	ב
רסג	יט	לז	טו	ו	רלב	רסא	ז	ג
לז	כד	לז	שמואל א			רלו	כח	ג
מ	כב	מ	א	ג	קלט	קמו	ל	יא
מד	יג	מד	א	ו	קט	קכו	ח	יג
מד	כד	מד	א	יז	קל-קלא	קמב קנא	ז	טו
מה	א	מה	א	כג	קלא	רטז	יז	יז
מה	יא	מה	א	כח	רס	קנה	יח	יח
נג	ט	נג	ג	יב	רסד	קעד	א-ט	כא
נד	טז	נד	יד	ו	קמח	קכא	ט	כב
נח	ז	נח	יד	ח	קמח	קה	ה	כג
סה	ה	סה	טז	ז	רס	קסה	כ-כא	כד
סו	ה	סו	יז	לג-לז	קמח-קמט	רסא	יב	כה
ירמיה			יז	נח	קמז	קסה ריא	יח	כה
ב	כז	ב	יח	א	קמז	רטז	טו	כו
ב	לד	ב	יט	א	קמט	רסג	א	כז
ד	כו	ד	יט	יז	רנט	קעא	לז	כח
ד	כח	ד	כה	לג	רנט	צח	סט	כח
ה	כז	ה	שמואל ב			רנא	יח	כט
ו	ח	ו	ז	כג	קצד	קסח	טז	לא
ט	כג	ט	ז	כט	רטז	רכ	כח	לא
טו	ד	טו	טו	לז	רלב	רסא	מא	לב
טו	י	טו	כב	כו	רנג	רלא	א	לג
יט	ז	יט	כג	ב	קנח	ריז	ט	לג
כ	ט	כ	מלכים א			רנה	יד	לג
כב	יג	כב	יג	ב	רלג	קסו	כג	לג
כב	יד	כב	כב	כח	רכד	נביאים ראשונים		
כג	כד	כג	מלכים ב			יהושע		
כח	ו	כח	יט	כג	רו	ב	יז-יח	רס
לב	לג	לב	כ	יד-טו	רל	ה	ב	ה
לח	יח	לח	נביאים אחרונים			ה	ה	ה
נ	כט	נ	ישעיה			ה	ט	ה
נא	יד	נא	ד	ד	רסד	ה	יא	ה
יחזקאל			ה	ב	קסה	טו	ט	טו
ה	יד	ה				כד	יט	כד
ח	יא	ח						

פרק פסוק עמ'

כב	כח	רכד
כו	י	קנב
כז	ב	קעב
לג	י	קסה
לד	י	רכב
לו	לא	קכג
לט	ל	רו

משלי

ד	כב	קפד
ח	כז	קנב
י	כב	קו
טו	כז	קל
כה	כא	קמב
כט	כא	קכז

רות

א	טז	קמט
א	יט	קסט
ב	יט	קנה
ג	ג	רס
ג	ו	קט

שיר השירים

ב	ט	רטז
ב	יג	ריז
ד	ט	רנט
ד	יא	קנה
ה	ו	רס
ה	ט	רס
ו	יב	רכה
ח	ח	קעא

קהלת

א	ט	רכד
ט	יא	רסג

אסתר

א	ב	קמג
א	יד	קיא

דניאל

י	יג	קיא
יא	מה	קלד

פרק פסוק עמ'

זכריה		
ג	ט	קלד
י	ב	קנט
יא	יג	קסה

מלאכי

ב	ב	רסב
ג	כא	רסב

כתובים

דברי הימים א		
ב	ז	רו
כ	כא	קיג

דברי הימים ב

לג	ט	קפ
----	---	----

תהלים

ז	טז	קמא
טז	ט	קלא
כא	ב	מו
לה	יד	רסב
נב	ז	רלא
סד	ב	רנו
סח	לו	קצב
עב	יז	קכז
פט	כד	רסב
צ	ב	רנא
צב	יא	רסב
צג	ד	קמז
צו	ה	קכג
קב	ב	קסז
קי	א	מה
קיח	יא	רסב
קיח	טז	קפג
קיס	כג	קעא
קלז	ג	קנח

איוב

ה	ח	עח
ו	כה	רו
טז	יג	קכו
יח	ב	רכו
כב	יד	קנב

פרק פסוק עמ'

טו	ו	קצ
טז	יט	רנט
טז	נח	רנט
יט	ז	רו
כ	ח	ריז
כ	לח	רסא
כא	כ	רסד
כג	יז	קסד
כג	ל	רכב רסג
כג	מו	רסד
כח	ט	רמד
כט	ג	רס
לג	ל	קעב
לז	יח	יח

תרי עשר

הושע

ב	ה	רסב
ג	ד	קנט
ה	יג	קסה
ז	י	ריז
י	יד	רו

עמוס

ד	ז	רנא
ד	ט	קלה
ו	י	קסד

מיכה

ד	יג	רס
ו	ז	רמד
ז	ו	קט*

נחום

א	יד	רסא
ב	יד	קסה
ב	י	רסג

חבקוק

א	ג	רלב
א	ה	רנג
ב	ח	רסב

חגי

ב	יא	רל
---	----	----

מסכת	דף	עמ'	מסכת	דף	עמ'
תלמוד בבלי			סוטה		
ברכות	לא:	קלא	לה: לו. רמח		
ברכות	נה.	קצח	ט: קפו		
ברכות	נח.	קפח	צב. קמג		
ברכות	ס:	רנב	בבא מציעא עא. קצ		
שבת	כ:	קנז	בבא בתרא יז. קלא		
שבת	פח:	רנז	סנהדרין יא. רח		
שבת	קנג.	קפח	סנהדרין לח: קפא		
עירובין	סח:	קנח	סנהדרין סז. קפט		
פסחים	מב.	קלט	סנהדרין עב. קפט		
יומא	לז.	קיב	סנהדרין צד: רו		
יומא	לט:	קצא	סנהדרין קח: רנו		
יומא	עב.	ריג	סנהדרין קי. רכו		
יומא	עה:	רכח	מכות יב. ריח		
יומא	פה.	קפח	מכות כג: קנז		
יומא	פז.	רכח	שבועות יח: קכא		
מגילה	י:	קיג	עבודה זרה יא: קמד קפט		
חגיגה	ט.	קעז	זבחים נה. קעז		
גיטין	סא.	קמב	זבחים קטו: קצב		
גיטין	צ.	רנד	חולין ז. רו		
קדושין	יד:	קצד	חולין מה: ריא רנב		
קדושין	כב:	קפז	חולין צא: קנקנא		
קדושין	לז:	קפא	חולין קלא: קסה		
ירושלמי שבת	פ"י ה"ג	רטו	רמב"ם הל' תשובה	פ"ו ה"ב	רסה
ירושלמי נדרים	פ"ו ה"ח	רח	תשו' רשב"א	ח"א סי' צד	קס
ירושלמי הוריות	פ"ב ה"ה	קכא	שמירת הלשון	שער התבונה פ"ז ריז	
ספר יצירה	פ"ב מ"ג	קלד			